

Djeca koja ne čitaju postat će socijalni invalidi: pred 'digitalnom' generacijom stoje brojne opasnosti, a mladi u Hrvatskoj imaju dodatni problem

PIŠE MARIJANA CVRILA

"Knjiga mora biti sjekira za smrznuto more u nama" – davno je zaključio **Franz Kafka**, ali tiskana knjiga u današnjem suvremenom, digitaliziranom svijetu ne samo da sve manje ima snagu "sjekire", nego polako posustaje u utrci sa svim vrstama ekrana kojima su mladi ljudi danas izloženi.

Najnovije istraživanje Američke psihološke asocijacije, koje prenosi Washington Post, pokazalo je da je prije 40 godina 60 posto maturanata čitalo knjige, novine ili časopise svaki dan, a 2016. godine to čini svega njih 16 posto. No zato je njih 82 posto svaki dan na Facebooku, Twitteru i Instagramu, sigurno ne previše zabrinuti podatkom da je svega jedno od njih troje u 2016. godini pročitao knjigu u slobodno vrijeme.

Stručnjaci, tako i oni koji su sudjelovali u istraživanju, već godinama upozoravaju na štetnost navike nečitanja za kognitivni i socijalni razvoj, osobito mladih ljudi. Teškoće u komunikaciji i socijalizaciji, sve manja sposobnost kritičkog i složenijeg razmišljanja i izražavanja koje inače razvija navika čitanja knjiga i dužih tekstova, nesposobnost apstraktnog razmišljanja, razumijevanja i usvajanja stranih riječi – opasnosti su koje stoje pred "digitalnim" naraštajem i zbog kojih i domaći stručnjaci pozivaju na uzbunu, pa čak i veći angažman vlasti na razvoju nacionalne strategije čitanja.

U Hrvatskoj, kažu, dodatni problem predstavlja obrazovni sustav koji ne potiče vještine poput kritičkog mišljenja, nego inzistira na reprodukciji gradiva.

Sumorne statistike

Zanimljiv je primjer s ovogodišnjeg ljetnog roka državne mature na eseju iz hrvatskog jezika niže, B razine, kada su se maturanti strašno razljutili što su za zadanu temu dobili usporedbu lirskih pjesama "Zvijezda da mi je biti" **Josipa Pupačića** i "Opomena" **A. B. Šimića**. Čak im ni stih "Čovječe, pazi da ne ideš malen ispod zvijezda".. nije "zazvonio", pa je od skoro devet tisuća maturanata koji su pisali tu razinu eseja čak njih 1700 – predalo potpuno prazne listove. Dodajmo i to da nijedan ovogodišnji maturant u ljetnom roku test iz hrvatskog jezika ni na višoj ni na osnovnoj razini nije riješio sto posto.

Nekoliko recentnih domaćih istraživanja, a navest ćemo samo neke, pokazuje da smo u ovoj sferi, baš poput američkih tinejdžera, i mi već duboko zašli "u crveno": primjerice, istraživanje zagrebačkog Instituta za društvena istraživanja, provedeno u suradnji sa zagrebačkim Filozofskim fakultetom o obrazovnim aspiracijama učenika petih i osmih razreda iz 28 zagrebačkih osnovnih škola pokazalo je da čak 43 posto osmaša ni jednu jedinu minutu nije posvetilo čitanju knjiga izvan školskih obveza.

Ne zaostaju ni mladi iz Istre, Primorja i Dalmacije: istraživanje koje su prije tri godine proveli nastavnici Odsjeka za sociologiju dr. sc. **Krešimir Krolo**, dr. sc. **Sveň Marcelić** i dr. sc. **Željka Tonković** o kulturnim potrebama mladih u gradovima na jadranskoj obali, a ispitivano je 2650 učenika 3. i 4. razreda srednjih škola u velikim gradovima od Pule do Dubrovnika, pokazalo je da više od trećine (35 posto) tih mladih nije u 2015. godini ni jednom bilo u gradskoj knjižnici (u Splitu čak njih 46 posto).

S druge strane, prvo nacionalno istraživanje o generaciji Z u Hrvatskoj (mladi rođeni u drugoj polovici devedesetih godina i početkom 2000-ih), koje je lani provela agencija DIALOG komunikacije u suradnji s JoomBoosom, pokazalo je da čak 87 posto mladih Z generacije u Hrvatskoj svakodnevno koristi društvene mreže, a 67 posto više od četiri sata dnevno provodi na mobitelu. -

- Zanimanje za čitanje knjiga u učenika pada već u trećem i četvrtom razredu osnovne škole, a gubi se do šestog razreda. U školskim knjižnicama primjećujemo da osobito nedostaje literature koja bi zanimala dječake, poput popularno-znanstvenih knjiga – prepričava **Draženka Stančić**, nagrađivana školska knjižničarka iz OŠ I.K. Sakcinskog u Ivancu blizu Varaždina, promotorica i pokretačica projekata za poticanje čitanja u školaraca. Izostanak navike čitanja, upozorava ona, svakako dovodi do problema u komunikaciji, ta djeca teže razumiju višeznačne pojmove, imaju probleme u razumijevanju pročitanog, a ono što moraju pročitati čitaju "nabrzaka", samo da se riješe.

Odgovornost roditelja

- Naviknuti su na hipertekstove, senzorne potrebe na internetu rješavaju "skačući" s jednog teksta ili stranice na drugu, tekstove koji su im dugi, koji su puni nepoznatih pojmova ili ih ne razumiju preskaču. Ne mogu se koncentrirati, često su nestrpljivi. A znamo da je ljudima koji ne čitaju, ne znaju čitati i razumijevati ono što čitaju lakše manipulirati – upozorava D. Stančić, naglašavajući potrebu donošenja nacionalne strategije poticanja i popularizacije čitanja.

- Doći ćemo u situaciju da djeca neće znati međusobno komunicirati. Već danas se njihova komunikacija svodi na kratke, jednostavne rečenice, sve im je "cool", "super", "vrh". Sve je instant, sve mora biti kratko, jasno i odmah. Nedostatak čitalačkih navika u budućih generacija svakako će utjecati na jezično-govorni izražaj, na razvoj pažnje, koncentracije, mašte, na njihovu kreativnost – kaže **Žana Pavlović**, magistra specijalistica školske i predškolske psihologije i stručna suradnica/mentorica u Dječjem vrtiću "Solin".

Međusobni odnosi već su danas prilično ugroženi jer se djeluje uglavnom preko društvenih mreža, kaže ona. A takvi odnosi osiromašuju, vode k otuđenosti i manjku empatije. Međutim, upozorava psihologinja, i ovdje je od ključne važnosti mijenjati obitelj u kojoj su danas nerijetko roditelji veći ovisnici o gadgetima od djece.

- Rastužila me izjava jednog djeteta koje je reklo da bi željelo biti mamin iPhone jer bi onda s majkom provodilo više vremena. To oslikava odnose današnjice. Moramo u tom smislu mijenjati obitelj. Roditelji u djece od najranije dobi trebaju njegovati interes za knjigu, poticati ih na čitanje slikovnica, stripova. Jer ako roditelji sami ne idu u knjižnice, ne čitaju, kako očekivati od djeteta da to čini? – kaže psihologinja Pavlović.

Problematičan bolonjski sustav

Zadarski sociolog dr. sc. Sven Marcelić naglašava da pitanje čitanja i čitačkih navika nije jednostavno, samim tim što je promjena tehnologije dovela i do promjene u čitačkim navikama. Ne može se reći da nove generacije studenata ne čitaju uopće, kaže on, a treba voditi računa i da su se promijenili mediji teksta u odnosu na doba njihovih roditelja.

- Studenti su navikli na kraće formate i često budu "u čudu" kad se susretnu s dužim tekstom – kaže on.

Također, dodaje, otkad je uveden bolonjski sustav na sveučilišta, studenti se sve manje susreću s integralnim tekstovima koji su u društvenim i humanističkim disciplinama ključ za razvijanje apstraktnog razmišljanja i usvajanja složenih argumenata.

„Nastava tako postaje iznošenje pregleda, a bez dubine, što nije dobro, pogotovo kad se nadoveže na loš hrvatski obrazovni sustav“, upozorava profesor Marcelić.

Ono što može primijetiti kao profesor koji radi s mladima netom izišlima iz srednje škole jest da postoji primjetna razlika između onih koji čitaju i onih koji ne.

- Jedan dio studenata teško se uključuje u zahtjeve studija nakon škole u kojoj se uglavnom zahtijevalo reproduciranje gradiva i učenje napamet, a nisu stekli navike čitanja. To se osobito odnosi na pitanja problematskog tipa u kojima se studenti ne snalaze, nego samo reproduciraju i nabrajaju činjenice – kaže Marcelić.

I on ističe važnost obiteljskog doma na razvoj čitačkih navika, odnosno dodaje da će učenici koji kod kuće imaju više knjiga vjerojatnije biti zainteresirani i za čitanje i za ostale oblike kulture.

Izloženost ekranima

Prvo nacionalno istraživanje o predškolskoj djeci pred malim ekranima, koje je 2015. i 2016. godine provela udruga Hrabri telefon i Poliklinika za zaštitu djece i mladih grada Zagreba u vrtićima diljem Hrvatske, pokazalo je, uz ostalo, da gotovo sva ta kućanstva imaju TV, mobitel i računalo.

Predškolska djeca pred ekranima borave od dva do tri sata dnevno, čak 40 posto njih pred ekranom je već čim napuni prvu godinu života, a 4,2 posto djece prije navršene četvrte godine života već ima vlastiti mobitel! Svjetska zdravstvena organizacija preporučuje da djeca do dvije godine života uopće ne bi trebala koristiti male ekrane, a do polaska u školu ta bi izloženost smjela biti maksimalno dva sata dnevno.